

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΣΜΑ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ: 50 ΧΡΟΝΙΑ ΠΑΡΑ 1

των χρόνων. Η στελέχωσή της με τους κατεξοχήν ειδικούς της περιόδου, η λειτουργία της μακριά από κάθε ανάμειξη της πολιτικής, ειδικότερα του κομματισμού (είναι χαρακτηριστικό ότι οι ειδικοί-ιδρυτές της ΕΣΜΑ παρέμειναν μέλη της έως τον φυσικό τους θάνατο, ενώ οι ίδιοι αποφάσισαν, από την αρχή της λειτουργίας της, την αφιλοκερδή συμμετοχή τους σε αυτή), η αξιοκρατική επιλογή του επιστημονικού αλλά και του εργατοτεχνικού προσωπικού, η απόφαση της πολιτείας να αναλάβει αποκλειστικά την ευθύνη των επιλογών όσον αφορά τις επεμβάσεις στα μνημεία, αποκλείοντας κάθε άλλη ανάμειξη, οικονομική αλλά και, κατ' επέκταση, επιδραστική στις αποφάσεις, πλην της θεσμικής συνδρομής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μαρτυρούν για τη διάχυτη σε όλες τις πλευρές και επίπεδα συναίσθηση της τιμητικής συμμετοχής στην επιτέλεση ενός συλλογικού, εξαιρετικά σημαντικού αλλά και ευαίσθητου έργου πάνω σε μνημεία εξέχουσας σημασίας, εθνικής αλλά και οικουμενικής. Η εκτέλεση των έργων με τη μέθοδο της αυτεπιστασίας, η οργάνωση μεγάλων, ανά μνημείο, εργοταξίων, η ίδρυση μιας ειδικής υπηρεσίας, στο πλαίσιο του Υπουργείου Πολιτισμού, εντάσσονται στην παράδοση της κρατικο-κεντρικής προστασίας των μνημείων, που συνεχίζεται στην Ελλάδα την περίοδο της Μεταπολίτευσης, ακόμη και σε εποχές (όπως λ.χ. από τη δεκαετία του 1980 κ.εξ.), κατά τις οποίες αυτή στην υπόλοιπη Ευρώπη εγκαταλείπεται. Στο πλαίσιο αυτό τα έργα της ΕΣΜΑ στην Ακρόπολη αντιπροσωπεύουν ό, τι καλύτερο έχει να επιδείξει ο κρατικός μηχανισμός στον τομέα της προστασίας της πατρογονικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σήμερα, στις αρχές της τρίτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, η αναστήλωση της Ακρόπολης έχει χάσει ένα μέρος από το θάμβος της. Η μεγάλη διάρκειά της επιφέρει κούραση τόσο στους επισκέπτες της Ακρόπολης και γενικότερα στην κοινωνία που την παρακολουθεί όσο και στους άμεσα εμπλεκόμενους σε αυτή. Επιπροσθέτως, οι περιρρέουσες συνθήκες έχουν ήδη ριζικά αλλάξει στο πλαίσιο ενός παγκοσμιοποιημένου πλέον κόσμου, που όμως κλυδωνίζεται καθώς αναζη-

τεί νέες σταθερές και ισορροπίες. Τα πάντα οδηγούν στην έμπρακτη αμφισβήτηση, και στην Ελλάδα πλέον, του κρατικο-κεντρικού μοντέλου μνημειακής προστασίας. Νέες σχετικές διαδικασίες αναπτύσσονται, με έντονη παρουσία του ιδιωτικού τομέα, οι οποίες ήδη έχουν ακουμπήσει τα έργα Ακροπόλεως. Το μέλλον διαγράφεται ακόμη άδηλο. Ας ελπίσουμε ότι θα οδηγήσει σε μια γόνιμη συνύπαρξη και όσωση, που θα αναζωογονήσει τα έργα, ενώ ταυτόχρονα θα διατηρήσει αλώβητη τη συσσωρευμένη εμπειρία και τεχνογνωσία.

Στις κρίσιμες αυτές εποχές το σύνολο του έργου, που λέγεται διάσωση, συντήρηση, αποκατάσταση και ανάδειξη του μνημειακού συνόλου της Ακρόπολης των Αθηνών, επιβάλλει την υποστήριξη όλων μας, πρωτίστως του Κράτους αλλά και της Κοινωνίας των Πολιτών, μέσω των φορέων εκείνων, όπως της Ένωσης Φίλων Ακροπόλεως, που είναι σε θέση και επιθυμούν να συνδράμουν προς τούτο. Το φετεινό μας λοιπόν *Ανθέμιον*, αφιερωμένο στα έργα της ΕΣΜΑ στην Ακρόπολη, πιστεύουμε, ότι εξυπηρετεί τον βασικό αυτό σκοπό. Τα κείμενα που περιλαμβάνει παρουσιάζουν την (εν πολλοίς άγνωστη) πρόοδο των έργων τον καιρό της πανδημίας, τις προκλήσεις και τα διλήμματα που αναφέρονται στη διάρκεια της εκτέλεσής τους με χαρακτηριστικά παραδείγματα από την αναστήλωση του Παρθενώνα, τα υποδειγματικά εκπαιδευτικά προγράμματα που διενεργούνται όλα αυτά τα χρόνια και τα επιστημονικά κέρδη που προκύπτουν από την έρευνα κατά τη διεξαγωγή τους, στη συγκεκριμένη περίπτωση όσον αφορά το πάντα ενδιαφέρον –και ταυτόχρονα ελκυστικό και γοητευτικό θέμα– της πολυχρωμίας των αρχιτεκτονικών μνημείων. Ελπίζουμε οι αναγνώστες του τεύχους να τα βρουν εξίσου ενδιαφέροντα και ελκυστικά.

Καθηγήτρια Φανή Μαλλούχου-Τσιφάνο
Αντιπρόεδρος της Ένωσης Φίλων Ακροπόλεως
Αναπληρωτής Πρόεδρος της ΕΣΜΑ

ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ*

Βασιλική Ελευθερίου
Αρχιτέκτων Μηχανικός, Διευθύντρια της ΥΣΜΑ

Η πανδημία αναμφισβήτητα άφησε ισχυρό αποτύπωμα όχι μόνο στον εργασιακό μας βίο αλλά στην κοινωνική μας συμπεριφορά γενικότερα. Δύο μόλις χρόνια από την κατάσταση περιορισμού των μετακινήσεων, που επιβλήθηκε λόγω της πανδημίας του covid-19, και έχουμε ήδη ξεχάσει (ή θέλουμε να ξεχάσουμε) τις ιδιαίτερες συνθήκες, τις οποίες υποχρεωθήκαμε να ζήσουμε την περίοδο 2020-2022. Το 2020 κυριάρχησε ο φόβος, έστω και αν η νόσος έκανε την εμφάνισή της το Φθινόπωρο. Όταν, στις αρχές του 2021, ο αριθμός των κρουσμάτων έπαψε να είναι ασήμαντος και άρχισε να αυξάνεται σταδιακά καταβάλλοντας γνωστούς και φίλους, υπήρχε πλέον η ασφάλεια (;) του εμβολίου, ενώ έως τα μέσα του 2022 νόσησε το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού, καταδεικνύοντας ότι η ασθένεια ήταν επικίνδυνη αλλά όχι ανίκητη.

Υπό αυτές τις συνθήκες η καθυστέρηση των έργων αναστήλωσης των μνημείων της Ακρόπολης ήταν αναπόφευκτη. Η προσπάθειά μας όφειλε να έχει στόχο τη μείωση των απωλειών, χωρίς όμως να γνω-

ρίζουμε, τι ακριβώς επρόκειτο να αντιμετωπίσουμε και για πόσο χρονικό διάστημα. Ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά.

Την Τετάρτη, 19 Φεβρουαρίου του 2020, εγκαινιάσαμε στον Τάραντα την έκθεση «Σμίλη και Μνήμη» και το ίδιο βράδυ, στο δείπνο που παρέθεσαν οι διοργανωτές, η Σχολή Εξειδίκευσης για την Αποκατάσταση των Μνημείων του Πολυτεχνείου του Μπάρι και η τοπική Εφορεία Αρχαιοτήτων, αντικείμενο της συζήτησης ήταν η νέα μολυσματική ασθένεια, κρούσματα της οποίας είχαν παρουσιαστεί στο Μιλάνο. Είκοσι ημέρες αργότερα, με Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου, λαμβάνονταν μέτρα για τον περιορισμό της διάδοσης της πανδημίας σε όλη την ελληνική επικράτεια. Στο εξής όσοι κυκλοφορούσαν θα έπρεπε να είναι εφοδιασμένοι με την κατάλληλη βεβαίωση και η εξ αποστάσεως εργασία νομιμοποιήθηκε εν μία νυκτί. Το Σάββατο 21 Μαρτίου με τη συνάδελφο Ε. Δρακοπούλου συμπληρώσαμε και υπογράψαμε 150 υπηρεσιακές βεβαιώσεις για την κυκλοφορία του προσωπικού κατά την εβδομάδα που θα ακολουθούσε, ενέργεια

Στο τέλος του 2023 αποκαταστάθηκε το Β. τμήμα του Δ. αετώματος του Παρθενώνα, αποδίδοντάς του πάλι το γνωστό περίγραμμα. Οι εργασίες συνεχίζονται στο νότιο τμήμα, όπου προβλέπεται πλήρης συμπλήρωση του τμημάτων με χρήση αρχαίων θραυσμάτων και ενός λίθου εξ ολοκλήρου από νέο μάρμαρο. Φωτ. Β. Ελευθερίου, 2024

ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

η οποία επαναλήφθηκε εκατοντάδες φορές, αφού οι βεβαιώσεις έπρεπε να εκδίδονται σε εβδομαδιαία βάση και όχι για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα. Ο συνολικός αριθμός των βεβαιώσεων που διατέθηκαν στο προσωπικό της ΥΣΜΑ εκτιμάται περί τις 7.000, αλλά στον χρόνο που αναλώθηκε γι' αυτές πρέπει να υπολογιστεί και ο χρόνος της προεργασίας, που είχε γίνει από τους προϊσταμένους των Τεχνικών γραφείων, ώστε το προσωπικό να εναλλάσσεται καθημερινά στα εργοτάξια αλλά και οι εργασίες να προοδεύουν.

Χάρης στον Γ. Αλεξόπουλο, υπεύθυνο τότε για τη λειτουργία του δικτύου των ηλεκτρονικών υπολογιστών, εντός ολίγων ημερών εγκαταστάθηκε κατάλληλο λογισμικό, μέσω του οποίου όσοι εργαζόμενοι της ΥΣΜΑ χειρίζονταν Η/Υ μπορούσαν να το κάνουν από απόσταση. Η αποτελεσματικότητα βέβαια του συστήματος οφείλεται στην υποδομή που είχε ήδη η Υπηρεσία, αφού από ετών λειτουργούσε δίκτυο ασύρματης διασύνδεσης με το δίκτυο ΕΔΥΤΕ, μέσω του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης. Έτσι, όταν καθορίστηκε, σύμφωνα με υπουργική απόφαση, ότι η παρουσία του προσωπικού της ΥΣΜΑ στους χώρους

εργασίας δεν θα ξεπερνούσε το 25% του δυναμικού της, είχαν ήδη γίνει οι απαραίτητες ενέργειες, ώστε το 50% να εργάζεται εξ αποστάσεως. Το υπόλοιπο 50% αφορούσε στους μαρμαροτεχνίτες και εργατοτεχνίτες, η εργασία των οποίων, όπως είναι προφανές, δεν μπορεί να γίνει εξ αποστάσεως!

Άμεσα ακυρώθηκαν όλα τα προγράμματα του Τομέα

Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης αλλά και δράσεις, που είχαν προγραμματιστεί για το επόμενο διάστημα, όπως το εργαστήριο (workshop) με τίτλο «USING NEW TECHNOLOGIES TO PRESERVE MONUMENTS» σε συνεργασία με την Ιταλική Αρχαιολογική σχολή της Αθήνας και το Αρχαιολογικό Πάρκο του Ερκολάνο, στις 5 και 6 Μαρτίου 2020. Το εργαστήριο αυτό δυστυχώς δεν καταφέραμε να το οργανώσουμε ούτε και μετά τη λήξη της πανδημίας, καθώς είχαν τεθεί πλέον άλλες προτεραιότητες.

Κάτι ανάλογο συνέβη και με το διακρατικό πρόγραμμα SCIENCE, ενταγμένο στο ΕΣΠΑ 2014-2020, στο οποίο συμμετείχαν πέντε φορείς από την Ελλάδα και δύο φορείς από την Κίνα. Η ανταλλαγή επισκέψεων που προβλεπόταν, δεν επετεύχθη ποτέ έως τη λήξη του προγράμματος, το 2023, ενώ όλη η επικοινωνία και συνεργασία πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά. Αναβλήθηκαν επίσης οι επισκέψεις πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και άλλων φορέων και ειδικών ομάδων, που παραδοσιακά επισκέπτονται τα έργα αναστήλωσης για ενημέρωση των εκπαιδευτών και των φοιτητών. Μόνη ίσως

εξαίρεση αποτέλεσε η επίσκεψη των μελών της ΕΦΑ, που έγινε τον Οκτώβριο του 2020 σε ολιγομελείς ομάδες και αυστηρή τήρηση των μέτρων προστασίας.

Επιβεβλημένη ήταν επίσης η διακοπή των συνεδριάσεων της ΕΣΜΑ με φυσική παρουσία των μελών. Έτσι, όπως σε όλες τις περιπτώσεις των συλλογικών οργάνων, οι συνεδριάσεις συνεχίστηκαν με τηλεδια-

Πρόσφατες εργασίες συντήρησης και ενίσχυσης στο βάθρο του Αγρίππα με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ 2014-2020. Φωτ. Β. Ελευθερίου, 2023

ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

σκέψεις. Άλλος περισσότερο και άλλος λιγότερο εξοικειωμένος στην αρχή, τελικά όλοι υιοθετήσαμε εύκολα τα μέσα που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία για τη διευκόλυνση πολλών δραστηριοτήτων.

Ως αντιστάθμισμα στην έλλειψη φυσικής επαφής δόθηκε έμφαση στον σχεδιασμό ψηφιακών δράσεων. Η σύγχρονη εποχή επιτάσσει τρόπους επικοινωνίας μέσω διαδικτύου, πόσο μάλλον υπό τις ιδιαίτερες συνθήκες της πανδημίας. Το Γραφείο Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης της ΥΣΜΑ, με σημαντικό έργο σε ψηφιακές πλατφόρμες/ ιστοσελίδες, αμέσως στράφηκε σε αυτή την κατεύθυνση και κατά τη διετία 2020-2022 σχεδίασε και υλοποίησε δράσεις, όπως το «Μάθε, παίξε, δημιουργήσε» (<https://www.ysma.gr/εκπαιδευτικές-δράσεις/μάθε-παίξε-δημιουργήσε/>) ενώ προχώρησε και σε εμπλουτισμό του υλικού του εκπαιδευτικού αποθετηρίου (<http://repository.acropolis-education.gr>). Ανάλογες δράσεις ανέπτυξε και το Γραφείο Τεκμηρίωσης, όπως οι «Ηχητικές περιηγήσεις στην Ακρόπολη» (<https://www.ysma.gr/ανοικτή-πρόσβαση/ηχητικές-περιηγήσεις/>) το «Χρονολόγιο εργασιών» (<https://www.ysma.gr/η-υπηρεσία/χρονολόγιο-εργασιών/>) κ.ά. Το 2020 συμπληρώθηκαν 45 χρόνια λειτουργίας της ΕΣΜΑ και 20 χρόνια της ΥΣΜΑ. Η Υπηρεσία προετοιμάζε σειρά δράσεων για αυτές τις δύο επετείους, που σχεδίαζαν οι Τομείς Τεκμηρίωσης και Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης. Δυστυχώς το πρόγραμμα αυτό δεν μπόρεσε να υλοποιηθεί λόγω της πανδημίας. Η επέτειος, ωστόσο, γιορτάστηκε με

Η τοποθέτηση του κεντρικού ορθοστάτη του τυμπάνου του δυτικού αετώματος του Παρθενώνα. Φωτ. Β. Ελευθερίου, 2023

είνα εναλλακτικό πρόγραμμα ποικίλων δράσεων, οι οποίες αναρτήθηκαν στην ιστοσελίδα της Υπηρεσίας και παραμένουν προσβάσιμες στο κοινό. Ιδιαίτερα συγκινητική ήταν η δράση «Με τον φακό στραμμένο στην αναστήλωση», μέσω της οποίας το κοινό συμμετείχε με φωτογραφίες που εστιάζουν στην αναστήλωση και έχουν αναρτηθεί σε φωτογραφικό ψηφιακό λεύκωμα (<https://www.ysma.gr/ανοικτή-πρόσβαση/εστιάζοντας-στην-αναστήλωση/>). Παρουσίαση όλων αυτών των δράσεων γίνεται στο τεύχος 19-20 των

Ενημερωτικών Ειδήσεων της ΥΣΜΑ.

Η πανδημία δεν στάθηκε εμπόδιο ούτε όταν αποφασίσαμε τη διοργάνωση της «7ης Διεθνούς Συνάντησης για την Αποκατάσταση των Μνημείων της Ακρόπολης». Η ΕΣΜΑ και η ΥΣΜΑ θεωρώντας αναγκαίο ένα συνέδριο στο συγκεκριμένο χρόνο, τον Νοέμβριο του 2021, επέλεξε την υβριδική μορφή συνεδρίου, όχι δίχως ανησυχία για το αν θα μπορούσε αυτό να πραγματοποιηθεί χωρίς προβλήματα. Η εμπειρία άλλωστε των ειδικευμένων γραφείων ήταν ακόμη σχετικά μικρή. Χωρίς να λείψουν απρόβλεπτα συμβάντα, στο τέλος όλα εξελίχθηκαν καλά και

οι 250 περίπου συνέδριοι είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν τις εργασίες του συνεδρίου, είτε με φυσική παρουσία, είτε εξ αποστάσεως, ενώ 1700 περίπου επισκέπτες τις παρακολούθησαν μέσω του YouTube. Και ενώ στο επίπεδο της επικοινωνίας, πληροφόρησης κ.λπ. τα πράγματα εξελίχθηκαν καλά χάρις στην τεχνολογία, στο πεδίο εφαρμογής του αναστηλωτικού έργου δεν ήταν το ίδιο εύκολα.

ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

Μία από τις πρώτες εργασίες που είχαν προγραμματιστεί και έπρεπε να προχωρήσουν, καθώς αποτελούσαν προϋπόθεση για άλλες, που θα ακολουθούσαν, ήταν η στερέωση του τοιχίου, που είχε κατασκευαστεί στον Μεσοπόλεμο για να στηρίξει τον βράχο, στη βόρεια πλευρά της Ακρόπολης. Η σχετική μελέτη, που εκπονήθηκε από την κοινοπραξία ΓΕΩΠΕΡ και ΔΟΜΟΣ υπό την επίβλεψη της ΥΣΜΑ, είχε μόλις εγκριθεί από το ΚΑΣ και ο ανάδοχος θα ξεκινούσε εργασίες στις 26 Μαρτίου 2020, με χρονοδιάγραμμα εννέα εβδομάδων και χορηγία από το Ίδρυμα Ωνάση. Το έργο ξεκίνησε με προσωπικό 3 ατόμων, ο μέγιστος αριθμός που μπορούσε να μετακινηθεί εκείνο το διάστημα! Και επίβλεψη από την προϊσταμένη του Τεχνικού Γραφείου Τειχών κ. Δ. Μιχαλοπούλου και τη γράφουσα! Ολοκληρώθηκε την 31η Μαΐου, με εφαρμογή όλων όσων προβλέπονταν από την εγκεκριμένη μελέτη και ακολούθησαν οι εργασίες εγκατάστασης του νέου ανελκυστήρα της Ακρόπολης.

Το έργο διαμόρφωσης των διαδρομών των επισκεπτών στον αρχαιολογικό χώρο ήταν επίσης ένα έργο, που υλοποιήθηκε στη διάρκεια του 2020, με χορηγία του Ιδρύματος Ωνάση. Ασφαλώς, δεν είχε τον ίδιο επείγοντα χαρακτήρα με τη λειτουργία του ανελκυστήρα, που έπρεπε να αντικατασταθεί το ταχύτερο δυνατόν, καθώς ο παλαιότερος, εργοταξιακού τύπου, είχε απαξιωθεί και ο χώρος παρέμενε απροσπέλαστος για τα ΑΜΕΑ. Το κλείσιμο όμως του αρχαιολογικού χώρου ή η περιορισμένη επισκεψιμότητα ήταν μια ευκαιρία να επιταχυνθούν οι εργασίες. Όσοι ζήσαμε την επισκευή των διαδρομών, το 2013, με φορέα υλοποίησης την ΥΣΜΑ και μελέτη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πόλης Αθηνών, δεν θέλαμε να αντιμετωπίσουμε ανάλογες καταστάσεις. Το νέο έργο πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με μελέτη του Μ. Κορρέ και αυστηρή επίβλεψη από όλες τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΠΟ. Δυστυχώς ο περιορισμός της κυκλοφορίας των επισκεπτών κατά τη διάρκεια της κατασκευής και της έναρξης της λειτουργίας της είχε ως αρνητικό, θα μπορούσαμε να πούμε, αποτέλεσμα την ελλιπή ενημέρωση του κοινού, γεγονός που ευνόησε τη διάδοση

ψευδών πληροφοριών από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η διαχείριση αυτού του τελευταίου υπήρξε αντικείμενο έντονου προβληματισμού. Εν μέσω πρωτοφανών δυσκολιών η Υπηρεσία πραγματοποιούσε ένα έργο ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου με τη δέουσα προσοχή και ταυτόχρονα δεχόταν κριτική από σοβαρούς επιστήμονες και αναγνωρισμένους φορείς! Μόνο μετά την 7η Διεθνή Συνάντηση, κατά την οποία έγινε εκτενής και εμπειριστωμένη παρουσίαση των έργων, έπαυσαν τα αρνητικά σχόλια και αναγνωρίστηκε η αναγκαιότητα του έργου, όπως αυτό εφαρμόστηκε. Θα πρέπει βέβαια να σημειώσουμε ότι η ανεξέλεγκτη διάδοση ειδήσεων, αδιακρίτως εάν αυτές είναι αληθείς ή ψευδείς, δεν αφορά αποκλειστικά συγκεκριμένους τομείς, αλλά είναι μια νέα κατάσταση που διαμορφώθηκε στην περίοδο της πανδημίας και έκτοτε κυριαρχεί σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής του τόπου.

Εκτός από τα παραπάνω συγκεκριμένα και μικρής εμβέλειας έργα, σε εξέλιξη, κατά την περίοδο που εξετάζουμε, ήταν το έργο αυτεπιστασίας με χρηματοδότηση από το «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία 2014-2020» (ΕΠΑΕΚ). Η ΥΣΜΑ εκτελούσε το έργο «Αναστήλωση και Συντήρηση Μνημείων Ακρόπολης» με προϋπολογισμό 5.000.000 € και χρονοδιάγραμμα από τον Απρίλιο του 2017 έως τον Δεκέμβριο του 2020. Στο τέλος του 2019 είχε διαφανεί η ανάγκη μικρής παράτασης, αλλά η πολύμηνη μείωση της ημερήσιας παρουσίας του εργατοτεχνικού προσωπικού στα εργοτάξια σε ποσοστό έως 50%, που ακολούθησε, είχε ως φυσικό επακόλουθο την καθυστέρηση του έργου και την υποβολή, το Φθινόπωρο του 2021, νέου αιτήματος τροποποίησης του Τεχνικού του Δελτίου. Το αίτημα αφορούσε στην επιμήκυνση του χρονοδιαγράμματος έως το 2023, ενώ το φυσικό αντικείμενο του έργου όχι μόνο δεν μειώθηκε αλλά αυξήθηκε, ώστε να αντιμετωπιστούν προβλήματα που διαγνώστηκαν, όπως είναι αναμενόμενο, κατά την εξέλιξη των εργασιών. Με την παράταση που δόθηκε, όλες οι προβλεπόμενες εργασίες, με μία μικρή εξαίρεση, ολοκληρώ-

ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

θηκαν στο τέλος του 2023 και η απορρόφηση του κονδυλίου ανήλθε στο 96%.

Παράλληλα όμως η ΥΣΜΑ είναι φορέας υλοποίησης ενός από τα πρώτα έργα του ΥΠΠΟ, που χρηματοδοτήθηκαν από το νέο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Ελλάδα 2.0 του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Η ένταξη του έργου «Αποκατάσταση-Συντήρηση-Ανάδειξη των μνημείων της Ακρόπολης» με προϋπολογισμό 10.000.000 € εγκρίθηκε τον Αύγουστο του 2021 και το 2022, μετά τις αναγκαίες διοικητικές πράξεις, η Υπηρεσία προσέλαβε 70 νέους εργαζόμενους διαφόρων ειδικοτήτων. Είχαν πλέον αρθεί τα μέτρα κατά της διασποράς της πανδημίας και όλοι επιζητούσαμε την ταχύτερη επάνοδο στην κανονικότητα. Με το πρόγραμμα αυτό θα συνεχιστούν έως το τέλος του 2025 τα έργα στα οποία έχει δοθεί προτεραιότητα από την ΕΣΜΑ, δηλαδή η αποκατάσταση του δυτικού αετώματος του Παρθενώνα, η συνέχιση της αναστήλωσης του βόρειου τοίχου

*Ποτέ στο παρελθόν δεν ήταν τόσο άδεια η Ακρόπολη το απομνημόνευρο.
Φωτ. Β. Ελευθερίου, 16.3.2020.*

του σηκού, η έναρξη της αναστήλωσης του νότιου τοίχου του σηκού και η ολοκλήρωση της διαμόρφωσης ραβδώσεων στα νέα συμπληρώματα του 4ου κίονα του προνάου. Παράλληλα συνεχίζονται οι εργασίες αποκατάστασης σε περιοχές των Τειχών, σύμφωνα με το Masterplan που παρουσιάστηκε στη 7η Διεθνή Συνάντηση, και η ενίσχυση του υποκείμενου βράχου σε περιοχές που δεν είχαν σταθεροποιηθεί στο παρελθόν. Εργασίες συντήρησης πραγματοποιούνται, εκτός από τον Παρθενώνα και τα Τείχη, στην Πινακοθήκη των Προπυλαίων και στη βόρεια πρόσταση του Ερεχθείου, ενώ ξεκίνησε και η προληπτική συντήρηση σε πώρινα αρχιτεκτονικά μέλη του Αρχαίου Ναού, τα οποία θα φυλαχθούν στο παλαιό μουσείο Ακροπόλεως. Στο πλαίσιο του έργου της καταγραφής των διασπάρτων αρχιτεκτονικών μελών μελετάται η ανάδειξη συγκεκρι-

μένων αναθημάτων με την αποκατάστασή τους στον αρχαιολογικό χώρο, ενώ συνεχίζονται με τους προ της πανδημίας ρυθμούς οι εργασίες τεκμηρίωσης και οι δράσεις ενημέρωσης και εκπαίδευσης του κοινού.

Κλείνοντας αυτή τη σύντομη αναφορά θα μπορούσαμε να πούμε, πως επιβεβαιώνεται και πάλι ότι σε κάθε πρόβλημα υπάρχει και η θετική πλευρά. Η πραγματοποίηση εργασιών που δύσκολα γίνονται με την παρουσία επισκεπτών ανήκει στα θετικά, όπως και η ώθηση που δόθηκε σε ψηφιακές εφαρμογές, η χρήση των οποίων έχει πολύ μεγαλύτερη εμβέλεια από τις διαζώσης δραστηριότητες. Το ζητούμενο είναι να υπάρχει

ευελιξία και άμεση προσαρμογή στην κατάσταση που διαμορφώνεται κάθε φορά, όταν οι συνθήκες το επιβάλλουν. Βέβαιον είναι, ότι στην περίοδο της πανδημίας η ΥΣΜΑ με σύμπνοια αντιμετώπισε άμεσα τα προβλήματα που αναδύονταν και ανταποκρίθηκε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, ώστε το αναστηλωτικό έργο να συνεχιστεί με

τις λιγότερες απώλειες και την υψηλή ποιότητα που το χαρακτηρίζει.

* Η γράφουσα ευχαριστεί την Ένωση Φίλων Ακροπόλεως για την πρόσκληση να συμμετάσχει στο *Ανθέμιον* με ένα κείμενο για τα έργα Ακροπόλεως. Δεδομένου ότι η ομιλία της προς τους «Φίλους», στις 3.6.2022, παρουσιάζεται στο www.blod.gr του ιδρύματος Μποδοσάκη, ενώ πληροφορίες για τα ολοκληρωμένα και τα τρέχοντα αναστηλωτικά έργα στα μνημεία της Ακρόπολης μπορεί να βρει κανείς στην ιστοσελίδα της ΥΣΜΑ (www.ysma.gr), θεώρησε σκόπιμο να κάνει εδώ ένα σύντομο σχόλιο για την επίδραση της πανδημίας στον ρυθμό εξέλιξης των έργων, δίχως αυτό να αποτελεί εμπειριστωμένη αποτίμηση των επιπτώσεών της.